

Kubassek János

A TEKE-HEGYI ARANY-LYUK

ÖSSZEFOGLALÁS

A Gerecse északnyugati részén, a Teke-hegyen található a helybeli lakosság által Arany-lyuknak nevezett barlang. Az üregről már 1859-ben említést tett művében Fényes Elek. Az egykori forrásbarlang globigerinákat tartalmazó, vastagpados dachsteini mészkőben alakult ki. A barlangban egymás alatt oldott, üstszerű fülkék sorakoznak, amelyeket szűk átjárók kötnek össze. A barlang végpontján 2 m² felületű tó van. A barlangról térképet készítettünk. A járatok összhossza kb. 20 m.

A Gerecse-hegység barlangkataszteri feldolgozása most van folyamatban. E munka első lépcsőfokaként Móga Jánossal közösen térképeztük fel és írtuk le az ÉNy-i Gerecse barlangjait. Az előttünk dolgozó kutatók eredményeit a szakirodalom alapján igyekeztünk egységes keretbe foglalni. A terepbejárásokon az eddig publikált adatokat ellenőriztük, kiegészítettük, illetve újabb adalékokat gyűjtöttünk, melyek későbbi kutatások kiinduló forrásaivá válhatnak. E dolgozatunkban a teke-hegyi Arany-lyukra vonatkozó eddigi kutatások eredményeit, valamint saját megfigyeléseinket foglaljuk össze.

A Gerecse nyugati vonulata, különösen az É-i része egymáshoz tapadó, platószerű rögökből áll. A Bocsjító-völgytől É-ra és a Bikol-patak völgyétől K-re kisebb kiterjedésű, lapos tetejű, túlnyomórészt dachsteini mészkörögök következnek. Éles, eróziós völgyekkel válnak el tőlük a tovább ÉNy-ra levő Dobó-hegy (424 m), Hosszúvontató (450), Nagy-Somlyó (424 m), É-ra a Teke-hegy (348 m) és Asszony-hegy (375 m) rögei. Az utóbbi három már nem platószerű. A hegyes, kis kiterjedésű mészkőcsúcsokat majdnem teljesen elborítja a neokom (alsó kréta) lábatlani homokkő. Foltokban több helyütt a jura mészkő is előfordul (LÁNG S., 1955.). A terület karsztosodása aránylag nagyfokú. Sok a meredek, élesen elkülönülő, sziklás, bordázott rögperem. A hegységvonulat É-i tagjain több helyen találni a karsztvíz és a meleg termák hajdani felszínre fakadási pontjait jelző forrásbarlangokat. Ilyen barlangok közé tartozik a neszélyi Teke-hegy ÉNy-i sziklás oldalában 320 m tszf. magasságban található teke-hegyi Arany-lyuk.

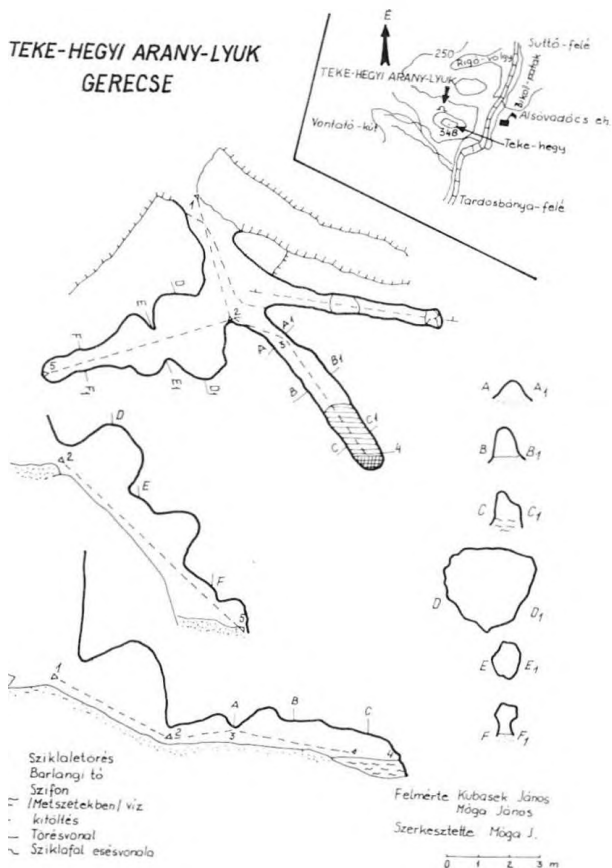
A barlangot már Fényes Elek is említi Aranykút néven 1859-ben megjelent művében. Érdekes, de kétségsbe vonható állítása, hogy „... a jobb felőli bemenetel lefelé menő gömbölyű lyukat képező mélység, melyben mostani élő ember nem járt,

hanem a belebocsátott kődarabok zörgése negyed óráig is hallik”. Valószínűleg ő soha nem látta a barlangot, csak a környékbeliektől hallhatott róla. A járat folytatása azóta el is tömődhetett. Az erre utaló kőtörmeléket magunk is észleltük. A másik ágban található tavacsjáról az alábbiakat írta: „... a bejárástól mintegy öt ölnyire a sziklafenéken van egy kis forrás-tócska, mely kevés, de igen kellemes italú vizet tart s a legnagyobb szárazságban sem apad ki.” Ez is a múlté, a víz ma már ihatatlan. A későbbiekben a barlangot megemlítő szerzők (HUNFALVY J. 1886., KADIC O. 1957., PÁPA M. 1957., és JAKUCS L.—KESSLER H. 1962) Fényes Elektől vették át az adatokat. Érdekes, hogy VIGH Gusztáv zombolyról ír (1943), pedig ő már bizonyíthatóan látta a barlangot. DÉNES György Tekehegyi-zsomboly néven utal rá (1961).

A bejárat 3–4 m magas, vastagpados, felső triász dachsteini mészkősziklában keletkezett. A világos, szürkésbarna dachsteini mészkő VIGH G. szerint (1943) Globigerinákat, valamint Textularidae családba tartozó foraminiferákat és Ostracoda héjmetszeteket tartalmaz. A bejárat nyitott előcsarnoka 95–275° csapású törés mentén alakult ki.

Az előcsarnokból három irányba lehet menni. A jobb oldalon tágas, erősen lejtős járat vezet kb. 5,5 m mélyre. Az első 4 m-en alját sima, egyenes szálkő képezi, amin még száraz időben is víz szivárog. A járat jellege nyomás alatt áramló víz oldó munkájára enged következtetni. Egemás alatt oldott, üstszerű fülkék sorakoznak, amelyeket szűkebb átjárók, illetve hasadékok kötnek össze. Az alsó fülkét a behullott törmelék tölti ki. A járat hossza kb. 7,5 m.

A bejárat hasadékkal szemben található a barlang másik ága, ahová szűk nyíláson lehet bekúszni. A szűkület után a mennyezet felemelkedik 1,3 m

magasba, majd kb. 1 m-es magasságot és 0,8 m-es szélességet tartva kb. 6 m hosszúságban folytatódik. Ez a járatrész fokozatosan befelé lejt, és falai mindenhol a víz oldó hatásának nyomait viselik magukon. A szűkülettől 3 m-re a humuszos talaj vízenyős lesz, majd 20–30 cm mély posványos tavacskába megy át, amibe a mennyezet fokozatosan aláhajlik. A tavacska felülete kb. 2 m². Valószínűleg a ferdén megdőlt réteglapok mentén szivárgó víz táplálja, aminek további elfolyását vízzáró agyagréteg akadályozza meg, illetve csökkenti. A barlang csaknem a hegyerinc magasságában található, ezért kizárt, hogy a karsztvízszintet jelezze a tó.

Az előtérben a harmadik irányba, balra nyílt hasadék vezet, melynek átlagszélessége 0,7 m és hossza kb. 4 m. A hasadék fiatalabb az eredeti barlangnál, annak pusztuló jellegét mutatja.

A barlangot a lakosság Arany-lyuk néven emlegeti. A teke-hegyi Arany-lyuk a helybeliek körében alig ismert. Elmondásuk szerint a múltban vadászok használták elejtett zsákmányuk elrejtésére. A barlangot feltérképeztük. Felmérésünk szerint összhosszúsága kb. 20 m, legnagyobb vertikális kiterjedése 5,5 m.

Ezúton szeretnék köszönetet mondani a nemrég elhunyt dr. Bertalan Károlynak, aki tanácsaival nagymértékben elősegítette munkánkat.

Kubassek János
1182 Budapest
629. tér 5.

IRODALOM

- DÉNES GY. (1961): A VM Barlangkutató Szakosztály jel. — *Karszt és Bg. kut. Tájé. V. f. p. 14.*
 FÉNYES E. (1859): Magyarország 1859-ben. — *I. köt. p. 576.*
 FÉNYES E. (1865): Magyarország ismertetése statisztikai, földirati, s történelmi szempontból. — *Pest, I. köt. Dunántúli ker. p. 247.*
 HUNFALVY J. (1886): A magyar birodalom földrajza... — *Bp. Athaneum Rt. kiad. p. 336.*
 JAKUCS L.—KESSLER H. (1962): A barlangok világa. — *Sport. Bp. p. 231.*
 KUBASSEK J.—MŐGA J. (1976): Az ÉNy-i Gerecse, Nagy Somlyó és Hosszúvontató csoportjának barlangjai. — *(Kézirat.) Bg. kat. pályázat. MKBT adattár, p. 7–10.*
 KUBASSEK J.—MŐGA J. (1978): Az ÉNy-i Gerecse barlangjai — *Karszt- és bg. kutatók I. OTDK Konferenciája, Miskolc. (szerk. alatt)*
 KADIĆ O. (1957): Csonka-Magyarország... barlangjai. — *(Kézirat.) MÁFI térképtár.*
 LÁNG S. (1955): A Gerecse peremhegységi részeinek geomorfológiája. — *Földr. Ért. IV. évf. 2. sz. p. 157–192.*
 PÁPA M. (1957): Fényes Elek emlékezete. — *Természetjárás. III. évf. 5. sz. p. 2.*
 VIGH G. (1943): A Gerecse-hegység ÉNy-i részének földtani és öslénytani viszonyai. — *Földt. Közl. LXXIII. évf. p. 301–359.*
 VIGH Gy. (1937): A Gerecse barlangjai. — *Turisták Lapja 49. évf. p. 195.*

THE ARANY-LYUK CAVE OF MT. TEKE

The cave referred to by Elek FÉNYES as early as 1859, lies on Mt. Teke in the northwestern Gerecse. Once a spring cave, it was formed in massive Dachstein Limestone containing globigerines. The nature and character of the passages and galleries suggest the dissolving effect of water to have been responsible for its genesis. Kettle-like niches produced by dissolution and connected by narrower passages occur in a vertical succession in the cave. At its end-point there is a pond measuring 2 square metres in surface area. A map was made of the cave. The total length of the galleries and passages attains about 20 m.

О ПЕЩЕРЕ АРАНЬ-ЛЮК

В северо-западной части гор Герече, на горе Теке находится пещера Арань-люк (Arany-lyuk), которую Элек Феньеш упоминает еще в 1859 г. Пещера, приуроченная к бывшему источнику, образовалась внутри мощных известняков дахштейн. По характеру подземных ходов можно судить о растворяющем действии движущейся напорной воды. В пещере в вертикальной последовательности расположены растворенные ниши в виде котлов, соединяющиеся более узкими проходами. В конечной точке пещеры находится небольшое озеро площадью 2 м². Для пещеры составлена карта. Общая длина подземных ходов составляет примерно 20 м.